

Олійник Г. (2014). Особливості формування дозвілля молодших підлітків в процесі їх соціалізації. *Social Work and Education*, № 1, С. 94-99.

*Галина Олійник,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
аспірант кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи*

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ІЗРАЇЛІ

Анотація. У статті розглядаються питання, пов'язані з визначенням особливості дозвіллевої діяльності як фактору соціалізації молодших підлітків. Здійснено аналіз поняття «дозвілля», «дозвіллева діяльність», «культура дозвілля»; проаналізовано підходи до соціалізації, а також обґрунтовано сфери здійснення соціалізації.

Ключові слова: молодші підлітки, соціалізація, дозвілля, дозвіллева діяльність, культура дозвілля.

Abstract. The paper addresses issues associated with determining the specifics of leisure activity as a factor in the socialization of young adults. The analysis of the concept of "leisure", "leisure activity", "leisure culture"; The approaches to socialization and reasonably fields of socialization.

Keywords: younger teens, socialization, leisure, leisure activity, leisure culture.

Вступ. Останнім часом, в учнівському середовищі все частіше спостерігаються негативні тенденції, пов'язані з беззмістовним проведенням вільного часу. Враховуючи складну ситуацію, яка склалася в Україні, особливої ваги набуває вдосконалення соціалізації молодших підлітків, зростання їх соціальної ролі, здатності приймати самостійно рішення, розумно розпоряджатися вільним часом.

Зросла кількість наукових праць, присвячених питанням дозвілля (О. Безпалько, А. Годлевська, Т. Гончар, Г. Ірза, А. Капська, В. Бочарова, В. Бочелюк, О. Кін, Т. Сущенко, Г. Фроловата ін.). Особливості процесу соціалізації особистості у вільний час вивчали Б. Брилін, А. Мудрик, В. Москаленко, М. Лукашевич, Н. Маслова, С. Савченко, Г. Андреева, Ю. Василькова та ін.

Проте досі залишається недостатньо вивчена проблема соціалізації молодших підлітків у дозвіллевій діяльності.

Метою статті є розкрити особливості дозвіллевої діяльності як вагомого чинника соціалізації молодших підлітків.

Виклад основного матеріалу. Так, «дозвіллева діяльність» в українському педагогічному словнику (Київ, 1997) трактується як цілеспрямована активність, котра відповідає потребам і мотивам людини, що реалізується у системі культури і дозвілля [4].

Дослідник Воловик А. вважає, що дозвіллева діяльність – це вільна діяльність, що обирається самою особистістю. Це така діяльність, що здійснюється людиною тому, що їй так хочеться, тому, що вона продиктована особистими потребами й інтересами, а не викликана під тиском зовнішніх обставин, що змушують її до неї [3].

В «Енциклопедії освіти» (Київ, 2008) дозвіллева діяльність – це багаторівнева структура, основними рівнями якої є споживання, творчість і екстеріоризація. Особливостями дозвіллевої діяльності є її різноманітність за своїм предметом, обирання цілей і змісту діяльності людиною залежно від її морального розвитку й естетичного рівня, різний характер діяльності – соціально корисний, соціально нейтральний, соціально негативний [5, с. 223].

На думку Киселева Т та Г. Красильника, дозвіллева діяльність – пещастина загальної соціально-культурної діяльності, що здійснюється під час дозвілля, вирізняється свободою вибору, активністю, ініціативою різних груп та індивідів, зумовлена національно-етнічними, регіональними особливостями та традиціями, характеризується різноманітною діяльністю, що базується на загальнокультурних, художніх, пізнавальних, політичних, побутових та інших інтересів дорослих, молоді, дітей[6].

Саме завдяки дозвіллевій діяльності, підліток відновлює фізичні, розумові та психічні сили і має можливість виявити соціальну і творчу активність. Сюди відносять:

- індивідуальне споживання культури (читання книг, журналів, газет,
- прослуховування радіо, перегляд телепередач і т.п.);
- публічно-видовищне споживання культури (відвідування театрів, кіно, концертів, музеїв, спортивних видовищ т. ін.);
- спілкування (із батьками, родичами, сусідами, друзями тощо);
- фізичні заняття (ранкова і вечірня гімнастика);
- розваги й ігри, що знімають розумове і фізичне напруження, створюють добрий настрій;
- пасивний відпочинок (прогулянки без певної мети, спокій) [2, с. 56].

У процесі аналізу наукової літератури поняття соціалізації трактують по-різному. Дослідженню соціалізації присвячені роботи професора А. Й. Капської.

Соціалізацію дослідниця визначає як процес, який, з одного боку, передбачає засвоєння індивідом соціального досвіду, адаптацію до соціального середовища, засвоєння його традицій, норм і цінностей, а з другого – це процес активної діяльності, включення в соціальне середовище[11, с. 6-7].

Соціалізація нерозривно пов'язана з індивідуалізацією особистості, оскільки її зміст полягає у формуванні індивідуальності. Не існує однакових процесів соціалізації, індивідуальний досвід кожної особистості є унікальним і неповторним. Це набуття людьми ціннісних орієнтацій, потрібних для виконання соціальних ролей; засвоєння індивідом певної системи знань і норм, процес становлення його як особистості [12, с. 6-7].

Дослідник Оліференко Л. Я під соціалізацією розуміє оволодіння нормами і правилами життя в суспільстві, знаннями і вміннями будувати стосунки, що дозволять особистості здобути такі характеристики: ставлення до іншої людини як до самоцінності; здатність до самовіддачі як умови чи способу реалізації такого ставлення до інших людей; творчий характер життєдіяльності, здатність до вільного волевиявлення; можливість самому проектувати майбутнє; внутрішня відповідальність перед собою, іншими людьми, минулим і майбутнім; прагнення зрозуміти смисл життя [9].

У науковій літературі відомі два підходи до концепції соціалізації:

- суб'єкт-об'єктний (засновники Е. Дюркгейм і Т. Парсонс), який розглядає соціалізацію як процес адаптації людини до суспільства, яку формує особистість відповідно до своєї культури, людині при цьому відводиться пасивна роль;

- суб'єкт – суб'єктний (засновники Ч. Кулі, Дж. Мід), який відводить людині активну роль у процесі соціалізації і не лише адаптується до суспільства, але й впливає на свої життєві обставини та самого себе [8, с. 8-9].

У процесі нашого дослідження ми розглядаємо соціалізацію як процес і результат входження індивіда в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, активного засвоєння і творчого

відтворення ним соціального досвіду, культури, соціальних ролей, системи знань, норм, цінностей, що дозволить йому функціонувати як повноправний член суспільства.

Результативність соціалізації підлітків значною мірою залежить від діяльності інститутів соціалізації. Загально визнано, що основним інститутом соціалізації молодших підлітків є школа. Дозвіллева діяльність молодших підлітків, в основному, здійснюється у позашкільний час, тому важливу роль у соціалізації молодших підлітків у дозвіллевій діяльності відіграють позашкільні заклади. Це можуть бути гуртки, секції, самодіяльність тощо.

Процес соціалізації відбувається протягом усього життя. Для кожного вікового періоду притаманний різний соціальний досвід та соціальні ролі.

У науковій літературі виділяють два етапи підліткової соціалізації: молодший підлітковий (10-12 років) та старший підлітковий (12-14 років) [8, с. 10]. Ураховуючи те, що підлітковий вік є перехідним від дитинства до дорослості, більшість учених вважають, що в цьому віці процес соціалізації проходить найбільш складно, оскільки саме на цей період припадає перебудова організму, змінюються стосунки з однолітками та дорослими, інтереси у навчальній та пізнавальній діяльності..

Виділяють три сфери здійснення соціалізації: самосвідомість, діяльність, спілкування. Загальною характеристикою всіх цих сфер є процес розширення та примноження соціальних зв'язків індивіда із зовнішнім світом.

Самосвідомість є складним психологічним процесом, який включає самовизначення (пошук позиції в житті), самореалізацію (активність у різних сферах), самоствердження (досягнення, задоволеність), самооцінку, дозволяє підлітку розуміти себе як певну цінність, визначає його особисту ідентичність [1, с. 270-272].

Успішність соціалізації в молодшому підлітковому віці сприяє успішному подоланню або уникненню кризи підліткового періоду

Молодший підлітковий вік характеризується наявністю вікової кризи, яку пов'язують із труднощами особистісного зростання. До основних проявів вікової кризи відносять:

- криза ідентичності як втрата статусу дитини, невідповідність біологічних можливостей соціальними та невпевненість у своїй компетентності щодо багатьох життєвих питань;
- протистояння авторитетам, проявами є бурхливі негативні реакції з приводу будь-яких дій дорослих;
- егоцентризм у формі переоцінки своїх здібностей та можливостей, зверхнє, надмірне ставлення до оточуючих;
- переживання «відчуження», неприйняття самого себе, відчуття нерозуміння іншими людьми, самотність;
- егоцентризм у формі переоцінки своїх здібностей та можливостей, зверхнє, надмірне ставлення до оточуючих.
- негативізм – невмотивоване протистояння будь-яким правилам [10].

Молодший підлітковий вік є складним і, водночас, надзвичайно важливим періодом у житті кожної особистості.

Процес соціалізації молодших підлітків у дозвіллевій діяльності ефективний за умов:

- організації змістовного дозвілля за місцем проживання (створення підліткових клубів, дитячих центрів);
- включення молодших підлітків до різних видів діяльності за інтересами;
- створення доброзичливої атмосфери в гуртках підлітків;
- організація дозвілля молодших підлітків під час канікул (проведення літніх таборів);
- підготовка волонтерів до роботи з молодшими підлітками за місцем проживання.

На думку Д. Ельконіна, молодший підлітковий вік є сенситивним періодом для переходу навчальної діяльності на більш високий рівень. Але для цього необхідно, щоб пізнавальна діяльність, прагнення до знань стали його захопленням.

У своїй класифікації А. Личко виділяє такі підліткові захоплення, як інтелектуально-естетичні, егоцентричні, тілесно-мануальні, накопичувальні, інформаційно-комунікативні.

Інтелектуально-естетичні захоплення викликані великим інтересом до улюбленої справи (поглиблення знань і вмінь з якоїсь галузі).

Егоцентричні захоплення пов'язані із бажанням виділитися і показати свою перевагу над оточуючими (вивчення іноземних мов, участь у художній самодіяльності).

Тілесно-мануальні захоплення пов'язані з фізичним розвитком підлітків, бажання розвинути власну силу, спритність, витривалість (захоплення спортом).

Накопичувальні захоплення виявляються в колекціонуванні, мотивація якого може бути зовсім різною: пізнавальні потреби, естетичні потреби, гонитва за підлітковою модою.

Інформаційно-комунікативні захоплення викликані потребою в спілкуванні з однолітками, що характеризується безліччю контактів з ровесниками, які дозволяють обмінюватися інформацією[7].

А також до найпоширеніших захоплень молодших підлітків можна віднести: азартні ігри, ігрові автомати, комп'ютерні ігри та ін.

Отже, ці захоплення для молодшого підлітка є дуже важливими. Слід наголосити на велику стосунків не лише з однолітками, але й з дорослими. Молодші підлітки часто прагнуть до незалежності. Безперечно, вони потребують любові від батьків, розуміння від вчителів, визнання від друзів. Ми переконані, що стосунки у сім'ї, школі, в позашкільному закладі повинні будуватися на повазі і розумінні.

Потрібно все це врахувати при організації дозвілєвої діяльності молодших підлітків, оскільки саме в позанавчальних закладах підліток намагається знайти підтримку оточення, друзів. Якщо такими особистостями стануть організатори дозвілля (керівники гуртків, волонтери, соціальні педагоги), то ці фахівці, враховуючи молодший підлітковий вік, зможуть допомогти на шляху до самостійності, самоствердження і входження у суспільне життя.

Висновок. Дійсно, аналіз соціалізації молодших підлітків у процесі дозвілєвої діяльності дає змогу зробити висновок, що дозвілля є соціальними явищем, котре представлено комплексно: як час, що молодші підлітки використовують за своєї інтересами, можливостями і потребами; як сфера життя зі своїми нормами, правилами, умовами; як діяльність, зміст котрої полягає у різниці між навчальною та позашкільною діяльністю і сприяє становленню та розвитку особистості. Дозвілєва діяльність також є джерелом оволодіння новими заняттями, котрі можуть істотним чином збагачувати освітній процес, сприяти розширенню загального кругозору особи та діапазону її соціокультурних знань, бути суттєвим доповненням процесу соціалізації молодших підлітків.

Список використаної літератури:

Андреева. Г. М. Социальная психология: учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – 5-е изд., испр. И доп. – М.: Аспект пресс, 2004. – 365с.

2. Бойчелюк В. Й., Бойчелюк В. В. Дозвілєзнавство. Навчальний посібник. – Центр навчальної літератури, 2006.-208 с.

3. Воловик А. Воловик В. Педагогіка дозвілля: Підручник. – Харків: ХДАК, 1999. – 332 с.

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

5. Енциклопедія освіти / акад. пед наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

6. Киселева Т. Г., Красильников Ю. Д. Социально-культурная деятельность: Учебник. – М.: МГУКИ, 2004. – 539 с.
7. Личко. А. Е. психопатии и акцентуации характера у подростков / А. Е. Личко – Л., 1983.
8. Мудрик А. В. Социальная педагогика: учеб. для студ. Пед. вузов / А. В. Мудрик; под. ред. В. А. Слостенина.- 3-е изд., испр. и доп. – издательский центр «Академия», 2002. – 200 с.
9. Оліференко Л. Я. Социально-педагогическая піддержка дітей групі ризику. – М.: Академія, 2002.
10. Прихожан А. М. Подросток в учебнике и в жизни / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых.- М.: Знание, 1990.-260 с.
11. Соціальна педагогіка. Підручник. / За редакцією професора Капської А. Й.: Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2014

Стаття прийнята до друку 17.04.2014